

1. การรับรู้ของประชาชนต่อการดำเนินงานด้านการป้องกันและแก้ไข

ปัญหาสารเสพติดในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา โดย อุไรวรรณ พัฒนสัตยวงศ์, ขวัญดา บาลทิพย์, สาวิตรี อึ้งฉนวนกรชัย, ชลลดา พันธุเสนา

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาเรื่องการประเมินผลการป้องกันและแก้ไขปัญหาสารเสพติดระดับอำเภอ กรณีศึกษาอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เป็นการวิจัยภาคตัดขวางแบบสำรวจเชิงคุณภาพร่วมกับการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน ประธานองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้จัดการมัสยิด โต๊ะอิหม่าม คอเต็บบิลลาลาน กลุ่มแม่บ้าน ครู นักเรียน จำนวนทั้งสิ้น 493 คน และชาวบ้านจากหมู่บ้านต่างๆ 539 คน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ทั้งรายบุคคล และสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม และแบบสอบถามรายบุคคล เกี่ยวกับการรับรู้สถานการณ์ปัญหาสารเสพติดในหมู่บ้าน การมีส่วนร่วมและเจตคติของชาวบ้านต่อโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวกับการณรงค์ป้องกันและปราบปรามปัญหาสารเสพติดในหมู่บ้าน ความคิดเห็นต่อการแก้ไขปัญหายาเสพติดตามแผนปฏิบัติงานของอำเภอ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนกันยายน 2544 - กุมภาพันธ์ 2545

ผลการศึกษา ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าการดำเนินงานด้านยาเสพติดในอำเภอจะนะในปัจจุบันค่อนข้างดี จริงจังมากขึ้น ส่วนหนึ่งเนื่องจากเจ้าหน้าที่ระดับสูงของอำเภอเป็นคนมุสลิมที่ยึดหลักศาสนาอิสลามในการดำเนินงานด้านยาเสพติด วิธีการที่จะแก้ปัญหายาเสพติดให้ได้ผล คือการปราบปรามยาเสพติดแบบเฉียบขาด โดยตำรวจเป็นเรื่องสำคัญประมาณครึ่งหนึ่งหรือน้อยกว่าเท่านั้นที่ตอบว่ารับทราบหรือเคยเข้าร่วมโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและแก้ปัญหายาเสพติด ซึ่งโครงการที่กำนันผู้ใหญ่บ้านรับทราบหรือเคยเข้าร่วมมากที่สุด คือ โครงการสุกมปากัด โครงการอบรมสัมมนากำนันผู้ใหญ่บ้าน และโครงการหมู่บ้านเฉลิมพระเกียรติปลอดยาเสพติด ส่วนชาวบ้านเพียงหนึ่งในสามเท่านั้นที่เคยเข้าร่วมโครงการรณรงค์ต่อต้านสารเสพติด สรุปการประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการต่างๆ ในระยะที่ทำการศึกษายังทำได้ยาก เพราะชาวบ้านหรือผู้นำหมู่บ้าน มักไม่ทราบรายละเอียดในการจัดโครงการต่างๆ อย่างชัดเจน เพียงแต่ไปร่วมกิจกรรมบ้างเท่านั้น ในหมู่บ้านที่มีปัญหาเล็กน้อย ผลการจัดกิจกรรมค่อนข้างเป็นที่พอใจ ตรงข้ามกับหมู่บ้านที่มีปัญหารุนแรง ชาวบ้านไม่มีความตื่นตัวเกี่ยวกับโครงการต่อต้านสารเสพติด

2. การทบทวนองค์ความรู้เรื่องสภาพปัญหา และมาตรการในการจัดการกับปัญหาการใช้สารเสพติดในภาคใต้

โดย คณะจารย์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ประกอบด้วย ชลลดา พันธุเสนา สาวิตรี อึ้งฉนวนกรชัย สุจิตรา จรจิตร อมรา ศรีสัจจัง สมลักษณ์ สังข์เกษม ขวัญดา บาลทิพย์ เยาวรัตน์ มีชฌิม พิไลรัตน์ ทองอุไร

สารเสพติดที่พบมากในภาคใต้ ได้แก่ กระท่อม กัญชา ยาบ้า เฮโรอีน ยาอี ยาเค และยาแก้ไอผสมโคเคอีน การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในภาคใต้มีลักษณะเช่นเดียวกับภาคอื่นๆ ที่ต้องปฏิบัติตามนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล คือ ยุทธศาสตร์ "พลังแผ่นดิน" โดยใช้หลัก "การป้องกันนำหน้าการปราบปรามผู้เสพติดได้รับการรักษา ผู้ค้าต้องได้รับการลงโทษโดยเด็ดขาด" สำหรับการดูแลรักษาผู้ติดสารเสพติดในภาคใต้มี 3 ลักษณะ คือ ลักษณะแรกอยู่ในความดูแลของกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งมอบนโยบายให้โรงพยาบาลอำเภอทุกแห่งมีศักยภาพในการบำบัดรักษาผู้เสพติดเพิ่มเติมจากการที่มีศูนย์บำบัดรักษายาเสพติดอยู่ก่อนแล้ว ลักษณะที่ 2 เป็นความรับผิดชอบของชุมชน โดยเฉพาะองค์กรทางศาสนาซึ่งจัดเป็นสถานบำบัดตามหลักศาสนาอิสลาม และศาสนาพุทธ ส่วนลักษณะที่ 3 เป็นความรับผิดชอบของกองทัพบก ร่วมกับกรมราชทัณฑ์ กระทรวงมหาดไทย ได้จัดตั้งโรงเรียนวิวัฒนาการเมืองเพื่อฟื้นฟูร่างกายและจิตใจผู้ต้องโทษคดียาเสพติดที่พ้นโทษจากกรมราชทัณฑ์

3. เคล็ด (ไม่) ลับในการสำรวจด้วยตัวอย่าง : กรณีศึกษาโครงการสำรวจเพื่อประมาณการจำนวนผู้ที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติดในประเทศไทย

โดย อมรรัตน์ เงามบุญพัฒน์ อุษณีย์ พึ่งปาน

การสำรวจด้วยตัวอย่าง ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อนำผลที่ได้อ้างอิงไปสู่ประชานั้น ดำเนินการเพราะประหยัดทรัพยากร แต่ผู้นำไปใช้จะต้อง เข้าใจวัตถุประสงค์ของการศึกษาการสร้างเครื่องมือวัดรูปแบบการดำเนินงานวิจัย ประชากรเป้าหมาย ขนาดตัวอย่าง การสุ่มตัวอย่าง กรอบตัวอย่างที่สมบูรณ์ การจัดการงานภาคสนาม การประมวลผลข้อมูล การเลือกใช้สถิติที่เหมาะสม ตลอดจนการตีความข้อมูลที่ถูกต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการ

เมื่อปี พ.ศ.2544 สำนักงานคณะกรรมการการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด(สำนักงาน ป.ป.ส.)สนับสนุนให้มีการสำรวจทั่วประเทศภายใต้โครงการ "ประมาณการจำนวนผู้เกี่ยวข้องกับสารเสพติดในประเทศไทย" โดยคณะทำงานคือคณะกรรมการที่ปรึกษาด้านข้อมูลและวิชาการสารเสพติด การสำรวจครั้งนี้กำหนดประชากรตัวอย่างเป็นชายและหญิงที่มีอายุ 12-65 ปี จำแนกรายภาค และกรุงเทพและปริมณฑล ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบ

หลายชั้น รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามทั้งที่เป็นแบบสัมภาษณ์ และตอบเอง วิธีการสร้างแบบสอบถาม ครอบคลุมทั้งยา/สารเสพติดและแอลกอฮอล์ กอปรกับมีคำถามประกอบอื่น เช่นคำถามเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย ทัศนคติ หรือแม้แต่คำถามเรื่องการใช้สารเสพติด ก็ไม่มีคำว่า ติดสารเสพติดและยังมีวิธีการเก็บข้อมูลที่ทำให้ ผู้ตอบยินดีให้ข้อมูล อย่างไรก็ตามการปรับแก้ข้อมูลด้วยการตรวจสอบความสมบูรณ์และแนบเนียนนำมาใช้ในการ ประเมินการด้วย นอกจากนี้การประมาณความผิดพลาดของการรายงานคำตอบจากผู้ และมีประสิทธิภาพ เกี่ยวกับการศึกษาเรื่องยาและสารเสพติดมานานก็เป็นสิ่งสำคัญในการทำให้ ผลสำรวจนี้ออกมาได้ถูกต้องและ สมบูรณ์

4. ยาเสพติด : แก้ปัญหาแล้วได้อะไร คำตอบจากการวิจัยในระดับพื้นที่ อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ โดย สรिता ชีระวัฒน์สกุล, บุบผา วัฒนาพันธ์, จิราพร สุวรรณธีรางกูร

การกำหนดนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล ในปี พ.ศ.2544 โดยใช้ยุทธศาสตร์ "พลังแผ่นดิน" เพื่อต่อสู้กับปัญหา ยาเสพติดที่ระบอบไปทั่วประเทศ ครอบคลุมกลุ่มประชากรที่เป็นกำลังของชาติ ได้แก่กลุ่มเยาวชนและกลุ่มผู้ใช้ แรงงาน โดยมีการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ในหลายพื้นที่ เพื่อตอบสนองต่อการแก้ปัญหา ยาเสพติด การดำเนินงานแก้ไขปัญหารวมทั้งผลการดำเนินงานและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการแก้ไขปัญหายา เป็นการศึกษา พร้อมกันทั้ง 4 ภาค ซึ่งภาคเหนือ ได้เลือก อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นกรณีศึกษา เก็บรวบรวมข้อมูล ในช่วง ตุลาคม 2544 ถึง กุมภาพันธ์ 2545 โดย (1) รวบรวมข้อมูลเอกสาร รายงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง (2) สัมภาษณ์เชิงลึก/สนทนากลุ่ม กับผู้ใช้ข้อมูล 3 กลุ่มคือ ผู้รับนโยบาย ผู้ปฏิบัติงาน และประชาชน จำนวน 60 คน (3) สัมภาษณ์ประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 15-65 ปี ใน 30 หมู่บ้าน ซึ่งเป็นพื้นที่ดำเนินการแก้ไขปัญหายาเสพติด จำนวน 1107 คน (4) สอบถามผู้นำชุมชนจาก 84 หมู่บ้าน ครู 113 คน และนักเรียน 389 คน จากโรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษา 2 โรงเรียน

ผลการศึกษาสถานการณ์ พบว่า ผู้ใช้ยาเสพติดกระจายไปในทุกตำบล หรือประมาณร้อยละ 92.0 ของหมู่บ้าน ทั้งหมด ผู้เสพยาเสพติด ในช่วงปี พ.ศ. 2543-2544 มีจำนวนมากที่สุดหลายหมู่บ้านมีผู้เสพยา 50 ถึงมากกว่า 100 คน ชนิดยาเสพติดที่พบวาระบาดมากที่สุดคือยาบ้า การใช้ยาของคนในพื้นที่สูงมักใช้เฮโรอีนและยาบ้าควบคู่กัน หรือทดแทนกัน ผู้ใช้ส่วนใหญ่เป็นวัยแรงงาน เหตุผลการใช้เพื่อความรู้สึกสบายและทำงานได้นานขึ้น ดังคำกล่าวที่ว่า "เฮโรอีนสุดยอดแต่ไม่ขยัน ยาบ้าขยันแต่ไม่สุดยอด" ในพื้นที่ราบส่วนใหญ่ใช้ยาบ้าเพียงชนิดเดียว ผู้ใช้มัก เป็นเยาวชนทั้งนอกและในโรงเรียน เหตุผลการใช้เพื่อความสนุกสนาน การสูบควันเป็นวิธีที่ใช้กันมากที่สุด ใน ด้านการค้าพบว่าผู้ค้ายาเสพติดอยู่ทุกตำบล โดยทุก ๆ 2 หมู่บ้านจะมีผู้ค้าอยู่ในหมู่บ้านอย่างน้อย 1 หมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นผู้ค้ารายย่อยหรือเป็นการค้าเพื่อเสพยาประมาณ 1 ใน 10 ของหมู่บ้านทั้งหมดมีผู้ทำอาชีพขนหรือ ล่าเลี้ยงยาเสพติด และเกือบ 1 ใน 4 ของหมู่บ้านทั้งหมดเป็นเส้นทางล่าเลี้ยงยาเสพติด แหล่งค้าใหญ่อยู่ในพื้นที่ สูง ราคาขายยาจากแหล่งขายประมาณ 19 บาทต่อเม็ด ราคาขายปลีกในหมู่บ้าน ประมาณ 40-50 บาท การดำเนินงานแก้ไขปัญหายา มีการถนัดนโยบายโดยตรงจากส่วนกลางถึงผู้ปฏิบัติในพื้นที่ การป้องกันเน้นหนัก ในการสร้างความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมของชุมชน ขยายเป้าหมายพื้นที่ปลอดยาเสพติดจาก 22 หมู่บ้าน เป็น 33 หมู่บ้านในปี พ.ศ. 2545 ควบคู่กับการปราบปรามในพื้นที่ที่มีการค้าการเสพยารุนแรง การดำเนินงานเป็นไปอย่าง เข้มขันตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2545 โดยเฉพาะในพื้นที่รุนแรง ส่วนในสถานศึกษาอำเภอเป็นเพียงผู้ ประสานงาน ไม่ได้เป็นผู้ดำเนินงานโดยตรง

การดำเนินงานและผลกระทบที่เกิดขึ้น ทั้งประชาชน ผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่ให้ความเห็นตรงกันว่าปัญหาการค้า การเสพยาในพื้นที่ดำเนินการมีแนวโน้มลดลงเมื่อเทียบกับก่อนหน้านี้ ประชาชนมีการรับรู้ความรุนแรงของปัญหา มากกว่ากลุ่มผู้นำชุมชน เกือบ 1 ใน 3 ของประชาชนรับรู้ว่ามีโครงการพลังแผ่นดิน ประชาชนส่วนใหญ่เข้าร่วมทำ ประชาคม และการออกกฎระเบียบหมู่บ้าน อย่างไรก็ตาม 1 ใน 4 ระบุว่าจะไม่ยุ่งเกี่ยวหากพบเห็นว่ามีการค้าการเสพยา ในหมู่บ้าน ประชาชนเกือบทั้งหมดทราบว่ายาเสพติดผิดกฎหมาย มีความตระหนักต่อความเสี่ยงจากการใช้ยา รังเกียจผู้ติดยาและระบุว่าคนกลุ่มนี้ไม่น่าไว้วางใจ มากกว่าครึ่งเชื่อว่าสามารถเลิกได้ และเกือบทั้งหมดระบุว่าควร ให้ความช่วยเหลือผู้ติดยาทุกชนิดให้เลิกเสพยา

สถานการณ์ในโรงเรียน ทั้งนักเรียนและครูส่วนใหญ่รับรู้นักเรียนใช้ยาเสพติด นักเรียนกลุ่มตัวอย่างประมาณร้อยละ 4 ยอมรับว่าเคยใช้ยาเสพติด ส่วนใหญ่เป็นการใช้ยาบ้า 1 ใน 3 ระบุว่ายาบ้าเป็นยาเสพติดที่หาง่ายที่สุด(ไม่ รวมสารระเหย) การดำเนินงานป้องกันเป็นกิจกรรมให้ความรู้และดนตรี-กีฬา เป็นหลัก กลุ่มตัวอย่างประมาณ ครึ่งหนึ่งเท่านั้นที่เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว และให้ความเห็นว่า การอบรมด้านความรู้น่าเบื่อ กิจกรรมที่ชอบคือ นันทนาการและทักษะชีวิต นักเรียนส่วนใหญ่รับรู้ว่าการเที่ยวผับ/บาร์/คาราโอเกะ และการอยู่ในกลุ่มเพื่อนที่ใช้ ยาเสพติดมีความเสี่ยงสูงต่อการใช้ยาเสพติด การชอบลอง/สังขณณีสัยที่ชอบทำหาย การอยู่ในที่ที่หายาได้ง่าย มีความเสี่ยงติด หากติดยาเพื่อนๆ จะรังเกียจประมาณครึ่งหนึ่งเชื่อว่าเลิกได้และส่วนใหญ่เห็นว่าควรช่วยให้เลิก มี นักเรียนอย่างน้อยครึ่งหนึ่งขาดทักษะในการปฏิเสธ ครูส่วนใหญ่เข้าร่วมกิจกรรมเท่าที่ได้รับมอบหมาย เกือบ ทั้งหมดระบุว่ามีการสอดแทรกเรื่องยาเสพติดในการเรียนการสอน 1 ใน 3 ของครูเคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับยา เสพติด และส่วนใหญ่เห็นว่าตนเองมีความรู้ในระดับปานกลางถึงน้อย

สภาพการณ์ดังกล่าว ส่วนหนึ่งเป็นภาพสะท้อนจากการแก้ไขปัญหายา ในปี พ.ศ.2544 และก่อนหน้านั้น การแก้ไข ปัญหาตามแนวยุทธศาสตร์พลังแผ่นดินยังอยู่ในระยะเริ่มต้นของกระบวนการถ่ายทอดนโยบาย การทำแผน ส่วน การปฏิบัติตามแผนยังไม่เริ่มต้น กิจกรรมที่เกิดขึ้นในช่วง 6 เดือนก่อนการศึกษาครั้งนี้ เป็นความพยายามของ อาเภอในการจัดการกับปัญหายาเสพติดในพื้นที่ที่มีอยู่เดิม โดยความร่วมมือกับมูลนิธิโครงการหลวง อย่างไรก็ตาม นโยบายรัฐก็มีส่วนกระตุ้นให้เกิดความเข้มข้น และความร่วมมือในการ ปฏิบัติงานด้วยส่วนหนึ่ง ผลการดำเนินงาน ที่นำเสนอจึงเป็นภาพของผลเบื้องต้นที่ดำรงอยู่ในระยะเริ่มต้นของการแก้ไขปัญหายาโดยใช้ยุทธศาสตร์พลัง แผ่นดิน

ความรุนแรงของปัญหาที่ลดลง การขยายพื้นที่ปลอดยาเสพติดในภาพรวมยังขึ้นอยู่กับ การปฏิบัติงานของ เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นส่วนใหญ่ พื้นที่ปลอดฯ เกือบทั้งหมดเป็นเพียงการปลอดชั่วคราว หรือควบคุมความรุนแรงได้ เพียงชั่วคราว หากเจ้าหน้าที่รัฐขาดการติดตามการค้า การเสพจะเพิ่มขึ้นทันที การใช้ความนุ่มนวลและความ เห็นชอบจากชุมชนในการปราบปราม เป็นจุดแข็งของการจัดการกับผู้ค้าและผู้เสพ การป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยการสร้างชุมชนเข้มแข็ง การเฝ้าระวังปัญหาของชุมชนเองได้ และการช่วยเหลือผู้ติดยาอย่างเป็นระบบจะ ทำได้อย่างไร ภาครัฐควรเป็นผู้ส่งเสริมหรือแสวงหาความร่วมมือจากองค์กรในภาคเอกชนเพื่อเสริมศักยภาพของ ชุมชนให้รอบด้านทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจ และสนับสนุนติดตามอย่างต่อเนื่องน่าจะนำไปสู่การแก้ปัญหาได้ อย่างยั่งยืนในที่สุด